

Perevägivald vastu: ennetamise ja karistamisega

Karistusõiguse ja menetluse talituse juhataja **Heili Sepp** selgitab, miks perevägivald vastu võitlemisel ei piisa üksnes karistamisest

Karistuspoliitika, mille ühele tahule – perevägivaldale – on EPL ohtralt tähelepanu pööranud, on aruteludeks avatud. Kuid ei maksa omistada seadustiku praeguse ülesehituse toetajatele arvamust, et kõige sellega, mida karistusseadustik (KarS) otsesõnu ei nimeta, polegi vaja tegelda. KarS on paratamatult valik lõpmata paljudest tegudest ning kuritegevuse vastu võitlemisel pole see kaugeltki ainus vahend.

KarSi preventiivset rolli ei tasu üle hinnata. Ehkki EPL annab 26. juuni juhtkirjas mõista ja A. Anvelt väidab 29. juuni aramusloos otsesõnu, et karm karistus paneks mõnegi mehe mõtlema, kinnitab maailma karistuspraktika, et selline mõju on peagu olematu. Inimeste käitumist ei juhi kartus, vaid kultuur, lastetuba ja ühiskonna hoiakud. KarS peab vastama tehtud süütegudele, mitte kodanike seas hirmu kultiveerima.

Ka perevägivald puhul on ennetamine võrreldamatult tõhusam kui karm karistus (kurjategijaidki mõjutab rohkem nt viha juhtimise koolitus vanglas, vägivaldsete meeste tugirühm ja kriminaalhooldus). Kriminaalpoliitika piiratud mõju tõttu tuleb keskenduda analüüsides põhistatud vahenditele, selmet loota uuele paragrahvile.

Perevägivald ei ole Eestis erasüüdistusasi, nagu väidavad EPL ja Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik Thomas Hammarberg, menetluse alustamine ei eelda kannatanu avaldust. Pigem on probleem selles, et kannatanu muudab hiljem oma juttu, kusjuures põhjused on sotsiaalselt laadi: naised sõltuvad emotsionaalselt ja materiaalselt oma vägivaldsetest meestest.

Tihti kardavad ohvrid tõsiseid tagajärgi vägivaldsetele, eriti kui see on pere ainus leivateenija. Mehe vangistamine jätab kõik olmeprobleemid naise õlule, ent sageli pole naisel väikeste laste pärast võimalikki tööle minna. Nii on mõistetav, miks vahel „rikub“ vägivaldsele mehele kehtestatud lähenemiskeeldu just naine. Valikud on siin rasked nii inimestele kui ka riigile. Näiteks Taanis annab riik vägivaldsetele eraldi eluruumi, et ohver ei peaks kodunt lahkuma. Kõik see kinnitab veel kord, et parim kriminaalpoliitika on hea sotsiaalpoliitika.

Paragrahvi kõrval

Senises arutelus on lähtutud vildakast eeldusest, et kuna karme karistusi pole rakendatud, tuleb teha eraldi paragrahv, selgitamata, mis vägi selle rakendumise paneks. Vaatamata liiklusseadusele juhtub ülekäiguradadel lastega õnnetusi – kas kehtestada säte, mis karmistab otsasõitu nt kuni 12-aastasele? Ja kui lõpuni järjekindel olla: kas abikaasa vägistamine ikka peaks olema rangemini karistatav kui võõra inimese vägistamine?

KarS pole meelevaldne loetelu. Vägivallakuritegude liigitamise aluseks on tagajärje tõsidus, mitte toimepanemise koht, kusjuures kohtule on jäetud piisavalt otsustusruumi. Nii võib löömise, peksmise ja muu kehalise väärkohtlemise eest karistada rahalise karistuse või kuni 3-aastase vangistusega; järjepideva või suurt valu põhjustanud kehalise väärkohtlemise eest kuni 5-aastase vangistusega; raske tervisekahjustuse eest aga 4–12-aastase vangistusega. Ei saa ju öelda, et pole võimalik karmilt karistada? Ent ülemmäärast tähtsam on valida ohvri huvidest lähtudes meetmed, mis mõjutaksid kurjategijat vägivaldast hoiduma. Ja seda infot on enim kohtunikul. Ka alammääratõstmise poleks lahendus, sest selliste kuritegude tihti delikaatsed asjaolud nõuavad karistamisvõimaluste mitmekesisust.

Ohvri kaitseks ja vägivaldsete mõjutamiseks saab juba menetluse ajal kasutada lähenemiskeeldu;

Perevägivald vastu: ennetamise ja karistamisega

Avaldatud veebilehel Eesti Kohtuekspertiisi Instituut (<https://www.ekei.ee>)

algusjärgus probleemide korral saab osapooli saata riigi määratud lepitaja juurde; ohvriabitöötaja aitab ohvrit ka siis, kui kuritegu pole registreeritud. Perevägivald all kannatavate laste huvides on valminud kriminaalmenetluse seadustiku muudatused: kui kohtus tunnistamine võib mõjuda kahjulikult lapse psüühikale või tegu on vägivald või seksuaalsusega, ei pea laps eelnõu järgi kohtusse ilmuma, vaid kasutada saab tema varasemaid videosalvestatud ütlusi. Kavas on koostada arengukava haavatavate sihtrühmade, sh koduvägivald ohvrite kaitseks.

Paarisuhtevägivald puhul on levinud nii eraldi paragrahv – nt Norras, Itaalias, Serbias – kui ka hõlmatus muude vägivaldakuritegude kontekstis nagu meil: nt Saksamaal, Taanis, Soomes. Praktika ei jagune isegi kultuuripiiride ja õigusperekondade järgi, mistap on mõistlik uskuda, et ainuõiget lähenemisviisi pole. Tegemine on õigussüsteemi tavasid järgiva kombinatsiooniga ennetamisest ja karistusest, et reageerida täie tõsidusega igasugusele vägivaldale, juhtugu see kodus, koolis või tänaval, olgu ohvriks naine, laps või mees. Kuid õigusanalüüs ei anna seni alust väita, et peaksime oma tava muutma ruttama.

Allikas URL: <https://www.ekei.ee/et/uudised/perevagivald-vastu-ennetamise-ja-karistamisega>